

Inspel till Forskningspropositionen 2020

Övergripande ståndpunkter

Satsningar på utbildning, forskning och utveckling behövs i ett land som är byggt på kunskap och som avser fortsätta bygga på kunskap framöver. Teknik och ingenjörarbete, och därmed teknisk utbildning och forskning, behövs för att Sverige och världen ska kunna hantera de stora globala utmaningarna gällande bland annat hållbarhet. En grundförutsättning för detta är att ha fria och oberoende universitet och högskolor.

Det är individer, som bärare av kunskap och kompetens, vars arbete och idéer är grunden för förnyelse. Forsknings- och utbildningspolitiken måste utformas med detta i åtanke.

Sveriges Ingenjörer, som representerar 153 000 ingenjörer verksamma i alla samhällssektorer, har en bred syn på utbildning och forskning. Alla kunskapsproducerande institutioner och aktörer är beroende av varandra, alltifrån universitet, högskolor och industriforskningsinstitut till forskande företag och små start-ups. Områdena utbildning, forskning och innovation bör därför behandlas tillsammans.

Under ett antal år har den statliga finansieringen av forskning ökat. Det är positivt, men det är hög tid att satsa resursmässigt även på den högre utbildningen. Den är förutsättningen för all annan utvecklingsverksamhet, om det så är på landets lärosäten, i näringslivet eller samhället i övrigt.

Mindre nationer som Sverige behöver kraftsamla sina resurser. Målet måste vara att forskningen ska komma samhället till nytta. För att det ska ske behöver innovationssystemets alla delar, såsom rådgivning, stödfinansiering och inkubatorer, fungera. Landet har ett flertal styrkeområden där akademisk forskning och näringslivets utvecklingsarbete ömsesidigt stärker varandra. Genom att uppnå en världsledande ställning gör vi Sverige attraktivt för forskning och företagsinvesteringar.

Sveriges Ingenjörers åsikter i korthet

- Resursurholknigen av ingenjörutbildningarna måste stoppas
- Minska andelen visstidsanställningar inom högskolan
- Nyttogörande av forskningen kräver att samverkan premieras inom högskolan
- Öka det livslånga lärandet med konceptet *Study Friday*
- Inför ett kompetensutvecklingsavdrag för arbetsgivare som satsar på kompetens
- Effektivisera den statliga forskningsfinansieringen och ta bort kraven på samfinansiering
- Öka lärosätenas flexibilitet och underlätta profilering
- Industriforskningsinstituten behöver ökade resurser
- Mer strategiskt arbete behövs för att skydda immateriella tillgångar
- Behåll lärarundantaget – det har tjänat Sverige väl

Våra förslag och synpunkter

1. Resursurholkningen av ingenjörutbildningarna måste stoppas

Utbildningarna till högskoleingenjör och civilingenjör på universitet och högskolor leder till yrkesexamina. För att deras kvalitet och särart ska bibehållas, behöver de praktiska inslag. Laborationer och övningar kräver verktyg, instrument och laborationslokaler. Dessa inslag måste också ständigt uppdateras i takt med att den snabba utvecklingen på det tekniska området fortskrider. För detta krävs resurser som idag inte är tillräckliga och dessutom ständigt minskas.

Ersättningen för utbildningarna inom teknik har sjunkit under många år. I *Systemfel i kunskapsfabriken - om urholkning av ersättningsbeloppen till högre utbildning* (2018) visar fackförbundet SULF att ersättningen för studenter inom naturvetenskap, teknik och farmaci skulle behöva höjas med över 40 procent för att ligga på motsvarande nivåer som under 90-talet. Vi anser att kvaliteten måste prioriteras framför antalet studenter. I första hand behöver resurserna per student öka. Det skulle också kunna bidra till att höja ingenjörutbildningarnas låga genomströmning, som idag ligger på runt 50 procent.

2. Minska andelen visstidsanställningar inom högskolan

Sveriges Ingenjörer anser att högskolan ska vara en attraktiv arbetsplats som ger goda förutsättningar för sina anställda att göra ett bra jobb. Inom högskolan är idag cirka 29 procent av den forskande och undervisande personalen visstidsanställd. Dåliga anställningsvillkor skapar otrygghet och riskerar också att påverka kvaliteten i högskolans verksamhet negativt. För våra medlemmar, verksamma utanför högskolan, är motsvarande siffra endast ett par procent (Sveriges Ingenjörers löneenkät). Det är inte acceptabelt att ingenjörer väljer bort att arbeta inom högskolan av den anledningen. I samhället i övrigt gör människor karriär och utvecklas inom ramarna av en fast anställning. Detta bör vara en självklarhet även inom högskolan.

3. Nyttogörande av forskningen kräver att samverkan premieras inom högskolan

Universitet och högskolor utgör en del av samhället och blir alltmer beroende av växelverkan med aktörer utanför. Offentliga satsningar på forskning måste också komma samhället till gagn. Genom olika sorters kontakter, utbyten och samarbeten mellan lärosäten och företag, organisationer osv, höjs kvaliteten i såväl forskning som grundutbildning.

Samverkansaktiviteter och resultat måste premieras i högskolans meriteringssystem och samverkanserfarenhet måste värderas vid tjänstetillsättningar. Det måste också vara möjligt för personer att återvända till högskolan senare i karriären för att forska eller undervisa. Att ha lärare med god kännedom av yrkeslivet i näringsliv och industri är särskilt viktigt för blivande högskoleingenjörer och civilingenjörer.

4. Öka det livslånga lärandet med konceptet *Study Friday*

I och med den snabba tekniska utvecklingen behöver ingenjörer som redan är ute i yrkeslivet kontinuerlig kompetensutveckling. Högskolorna har hittills spelat en begränsad

roll i detta lärande inom just teknik. Lärosätena behöver ett särskilt uppdrag för att bedriva utbildning för redan yrkesverksamma samt tillhörande ekonomiska resurser.

Tillsammans med större lärosäten och arbetsgivar- och branschorganisationer har Sveriges Ingenjörer tagit fram ett nytt koncept för att arbeta mer strukturerat med livslångt lärande. Målet är att öka antalet kurser för yrkesverksamma inom högskolan.

Konceptet *Study Friday* innebär att studier bedrivs på en viss överenskommen tid, vilket ökar tillgängligheten, samtidigt som planering och samverkan mellan yrkesutövare, arbetsgivare och lärosäten underlättas. Det betyder inte att varje fredag, exempelvis, ska ägnas åt studier, men de kurser som anordnas och den utbildning som sker riktas in mot en viss tid. Genom att etablera en utbildningsdag påminns alla om att lärande är en viktig del av arbetslivet, vilket gör det mer sannolikt att utveckling faktiskt kommer till stånd.

Vår ambition är att kunna samarbeta med regeringen för att underlätta för och sprida detta koncept. <https://www.sverigesingenjorer.se/globalassets/dokument/rapporten-study-friday---ett-nytt-forhallningssatt-till-livslangt-larande.pdf>

5. Inför ett kompetensutvecklingsavdrag för arbetsgivare som satsar på kompetens

Behovet av kompetens kommer att öka snabbt framöver, inte minst inom teknik, vilket också kommer att kräva att arbetsgivare satsar mer på att planera för och vidareutbilda sin personal. Från arbetsgivarnas sida är det relativt kostsamt att utbilda personal som i likhet med ingenjörer befinner sig på en hög kompetensnivå. För att öka fort- och vidareutbildningen i företagen föreslår vi att de ska kunna göra ett avdrag - ett kompetensutvecklingsavdrag - på motsvarande sätt som för investeringar i anläggningar.

6. Effektivisera den statliga forskningsfinansieringen och ta bort kraven på samfinansiering

Vi vill att regeringen går vidare med STRUT-utredningens förslag att utreda den statliga forskningsfinansieringen. Många olika statliga forskningsfinansiärer fördelar idag medel i konkurrens, såsom Vetenskapsrådet och Vinnova, men även myndigheter vars huvuduppdrag inte är att fördela forskningsmedel.

Forskningsmedel måste utges med långsiktighet i åtanke och så att lärosätena kan ta sitt arbetsgivaransvar för den forskande personalen. Om forskningsmedel utges endast för kortare projekt eller med glapp blir kontinuiteten svår att upprätthålla. Forskare ska inte heller behöva lägga en orimligt stor del av sin arbetstid på att ansöka om forskningsmedel hos olika finansiärer.

Ett särskilt problem utgör kravet från de statliga forskningsfinansiärerna på samfinansiering (motfinansiering) från lärosätena för att de ska kunna erhålla forskningsmedel. Det leder till att lärosätena tvingas binda upp även sina egna fria medel, basanslagen, vilket indirekt inskränker deras autonomi. Krav på samfinansiering från statliga finansiärer bör därför inte tillåtas förekomma.

7. Öka lärosätenas flexibilitet och underlätta profilering

För att det svenska högskolelandskapet ska kunna göra största möjliga nytta för samhället, och samtidigt vara internationellt konkurrenskraftigt, bör varje lärosäte få utvecklas utifrån sina egna förutsättningar, styrkeområden och från omgivningens behov. Detta kräver att de får motsvarande flexibilitet i styrningen. Sveriges Ingenjörer ställer sig därför bakom STRUT-utredningens intention att varje lärosäte ska styras utifrån sin egen profil.

Vi ser också att det finns skäl att ifrågasätta om den myndighetsform som merparten av universitet och högskolor har idag är mest optimal. Problem som uppstår handlar om sekretess (offentlighetsprincipen), ägandet och förvaltandet av fastigheter, finansiering och budget samt anställning av personal. Lärares och forskares uppgifter är mycket annorlunda i både syfte och mål jämfört med anställda på andra myndigheter. Vi ser därför gärna att universitet och högskolor tydligare skiljs ut från övriga myndigheter, eftersom deras verksamhet till sin natur är så annorlunda.

8. Industriforskningsinstituterna behöver ökade resurser

Industriforskningsinstituterna inom RISE är viktiga aktörer som bedriver industrirelevant forskning, utveckling och test och har kontaktytor mot såväl universitet och högskolor som näringslivet. Institutens roll måste stärkas i svensk forskning och de behöver en ökad finansieringsvolym. Då medel från företag är kopplade till specifika projekt är statens bidrag i form av medel för uppbyggande av kompetens och mer långsiktiga projekt ett viktigt komplement. Staten har självfallet ett särskilt ansvar för att instituterna inom RISE har de finansiella förutsättningar de behöver. Instituterna är särskilt viktiga för tillväxten i små och medelstora företag där de exempelvis kan hjälpa dem att delta i EU-finansierade forskningsprojekt.

9. Mer strategiskt arbete behövs för att skydda immateriella tillgångar

Skyddet för immateriella tillgångar behöver stärkas för att näringslivet bättre ska kunna tillvarata innovationers värde. Patent- och registreringsverket (PRV) har haft ett tillfälligt uppdrag att sprida information om vikten av att skydda immateriella tillgångar som vi menar bör finansieras och bedrivs permanent.

Samhället måste aktivt stötta patentinnehavare att skydda sina rättigheter nationellt och internationellt. Vid patentintrång måste Patentlagens straffrättsliga del kunna tillämpas och allmänt åtal väckas. Obligatoriska kurser i immaterialrätt behöver också införas i utbildningarna på lärosätena, i första hand inom STEM-utbildningarna.

10. Behåll lärarundantaget – det har tjänat Sverige väl

Det förekommer idag kritik mot lärarundantaget, som ger lärare och forskare på universitet och högskolor rätten till uppfinningar de gör på sina lärosäten. Vi anser att lärarundantaget fyller en viktig funktion och bör behållas.

Forskningsstudier som gjorts på länder som utvecklats sina motsvarigheter till lärarundantaget visar att kommersialiseringen av forskningsresultat därefter minskat betydligt i omfattning. Erfarenheter från Norge pekar också på att kvaliteten i de

kommersialiserade resultaten minskar. Ibland framförs synpunkten att samverkan mellan näringsliv och akademi försvåras av oklarheter kring de immateriella rättigheterna. Vår erfarenhet är dock att sådana problem kan undvikas när innovationskontoren på lärosätena bidrar med stöd för att ordna ändamålsenliga samarbetsavtal.

Ellinor Bjennbacke

Josefin Utas

Chef Politikutveckling och opinion

Utredare